Прегледни рад

*Анађолиј С. МИЛОВАНОВИЋ**
Мегатренд Универзитет, Београд

ПРИМЕНА РЕПРЕСИВНИХ МЕРА ПОЛИЦИЈЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Апстракт. Основни проблем истраживања у овом раду је агресивност малолетника у Републици Српској и реаговање друштвених субјеката на такво понашање. Проблем истраживања је веома актуелан и научно и друштвено оправдан, на шта указују бројни подаци из евиденције органа формалне социјалне контроле, као и резултати емпијског истраживања спроведеног на ову тему. Полазећи од тога, главни предмет истраживања у овом раду јесте примена репресивних мера полиције према малолетницима у Републици Српској. Циљ истраживања у овом раду је дескрипција, класификација и научно објашњење репресивних мера које примењује полиција према агресивним малолетницима. Дескрипција, класификација и научно објашњење су засновани на резултатима психолошког истраживања спроведеног међу припадницима полиције и малолетницима средњошколског узраста у Републици Српској. Резултати истраживања су показали повећану агресивност малолетника у Републици Српској која захтева примену адекватних кривичноправних инструмената и санкција. Резултати истраживања су још једном недвосмислено потврдили да уколико малолетници показују већу агресивност у свакодневном понашању, утолико је реакција органа формалне социјалне контроле потребнија. Научни значај овог рада се састоји у сагледавању потреба за друштвеном реакцијом на проблеме менталног здравља код малолетника.

Кључне речи: агресивност, анксиозност, репресивне мере, кривичноправни инструменти, малолетници, делинквенција, полиција.

УВОД

Малолетничка делинквенција и криминалитет представљају озбиљан безбедносни изазов у данашњем друштву. Проблем са којим се суочава полиција јесте: који је то адекватан обим репресивних мера потребан према малолетницима да би њихово понашање могло да се усмерава у позитивном правцу. Малолетничка делинквенција у последње време има сложенију физиономију,

* Мастер права, докторанд треће године докторских академских студија права, toljarc@yahoo.com

односно јавља се нова типологија престаупа. Тако да се све чешће суочавамао са наоружаним малолетницима, па чак и онима који ступају у терористичке организације. Репресија, (*lat. repression*), представља спречавање, сузбијање, обуздавање. Поставља се питање како применити репресивне мере према лицима која крше правне норме, пре свега, кривичне норме, а због свог узраста остају ван пуног домаћаја кривичних санкција које прописује држава? Такође, питање је да ли су малолетници, иако незрели у психолошком смислу, у стању да врше тешка кривична дела? И најважније, како постићи сврху репресивних мера, односно спровести превенцију у смислу одвраћања малолетника да не чине друштвено опасна дела? За потребе овог рада спроведено је емпиријско истраживање међу припадницима полиције у Републици Српској, са статистичком обрадом података, која је подразумевала анализу резултата у циљу бољег разумевања овог друштвеног реалитета. У оптимизацији обима репресивних мера, у раду се нуди предлог поступања полиције према малолетницима.

1 ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА МАЛОЛЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ

Антисоцијално понашање и његова превенција предмет су изучавања различитих научних области (психологије, психијатрије, криминологије, права итд.), те је проучавање ове проблематике засновано на интердисциплинарном приступу (Шаљић 2017: 10). Према криминолозима, „појава социјално неприлагођеног понашања посебне популационе структуре становништва, која се више не сматра децом, али у развоју нису достигла стадијум пунолетства, врста је преступништва која се назива малолетничком делинквенцијом“ (Бошковић-Марковић 2015: 315). Поред тога, постоје аутори који сматрају да, „неке класификације разликују пределиквентно и деликвентно понашање, при чему се у прво убрајају сви облици преступништва, изузев криминалитета, а у друго понашања која представљају кривична дела“ (Бошковић 1995: 193).

2 МАЛОЛЕТНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ

Друга група аутора објашњава да, „криминалитет малолетника (или како се код нас уобичајено и недовољно прецизно означава „малолетничка делинквенција“) је једна од најчешћих тема криминолошких радова“ (Игњатовић 2011: 191).

И даље истичу са сигурношћу, „малолетници у вршењу кривичних дела посежу за средствима (употреба хладног и ватреног оружја) путем којих носе тешке последице жртви кривичног дела. Поред тога, присутан је тренд

удруживања малолетника током припремања и за време извршења кривичног дела“ (Бановић-Јоксић 2012: 23). Да овај друштвени проблем постаје све озбиљнији, криминолози тврде да је, „за малолетнички криминалитет је у новије време карактеристично да је у порасту број деликата насиља и то не само појединачног, веће и колективног насиља. Колективно насиље се појављује у три облика: насиља гомиле, полуорганизованих и организованих скупина“ (Бошковић 1995: 195).

Такође, у савременим кретањима ове друштвене појаве, уочљиве су тенденције повећања процента заступљености малолетничког криминалитета у криминалитету у целини, у делима с елементима насиља нарочито, као и у неким новим организованим и колективним облицима. (Бошковић-Марковић 2015: 317)

2.1 УЗРОЦИ МАЛОЛЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ И КРИМИНАЛИТЕТА

Бројни су узроци који утичу на овај проблем, пре свега, ментално здравље деце је све више угрожено, физички развој такође. У кући, обданишту, школи, деца су често угрожена различитим ставовима и захтевима који нарушавају ментални и емоционални склоп њихове личности. (Николић 2007: 19-20)

Први узроци се појављују у детињству тако да, већ у првом стадијуму сазревања и сазнавања објективног света, дете успоставља социјалне односе са својом околином. Оно у даљем развоју шири круг својих интересовања и контактира са све широм средином. У том развоју члан је разних социјалних група – најпре породице као примарне групе, а касније групе вршњака, васпитне групе у предшколској установи, још касније школског одељења итд. Свака од тих група има одређену улогу у формирању и социјализацији његове личности. Да ли ће се дете формирати у здраву личност или ће попримити неке облике неприлагођеног понашања, у великој мери зависи од функционисања тих група и од односа у њима. Анализа историје случајева већине делинквената речито говори да су лоши односи у тим групама допринели формирању њиховог делинквентног понашања. (Божић 2003: 50)

Да проблем буде озбиљнији, емоционално поремећени делинквенти су особе са неуротичним и психотичким начинима реаговања. Неуротичне реакције настају у раној младости као последица одбацивања породице и средине и депривације, што доводи до поремећаја у пубертету и психосексуалном развоју. Као психотичке реакције појављују се манифестације шизофрене природе, са неразумљивим „чудним“ понашањима која се не могу објаснити свесним и подсвесним мотивацијама. (Бошковић 1995: 203)

Често се каже да проблем почиње у школи, па тако, школски програми и функција школе у савременим условима су више оријентисани на образовни него на васпитни аспект младог човека. У таквом систему изостаје изграђивање моралних норми и позитивних ставова и карактера личности, јер су програми неусклађени са физичким и психичким могућностима и потребама младих, њиховим интересима и задовољењем жеља. (Бошковић 1995: 207)

2.2 ПОСТОЈЕЋА ЗАКОНСКА РЕШЕЊА (DE LEGE LATA)

Данас су васпитне мере доминантне санкције за малолетнике и примењују се не зато што код малолетника нема услова за кривицу, него због општег става о штетности кажњавања малолетника, о бескорисности примене репресије у политици сузбијања малолетничког криминалитета, у другачијем ставу о томе шта су циљеви кривичноправне реакције на малолетне учиниоце и којим средствима их је могуће остварити. (Радуловић 2010: 43)

У складу са тим, заштита интереса жртве представља веома битан криминалополитички постулат у савременим (кривично) правним системима. Законодавац је кроз одредбе о условима за примену, врстама, и избору васпитних налога, заштиту интереса жртве уважио као битан критеријум за оптирање ових мера у појединим случајевима. (Радуловић 2010: 87)

Законодавац у Републици Српској има идентичне ставове према овом проблему. У Кривичном законнику Републике Српске у Члану 15. став 1. наведено је да, кривично законодавство се не примјењује према лицу које у вријеме када је дјело извршено није навршило четрнаест година, а у ставу 2. да, према малолетницима и млађим пунолетним лицима примјењује се овај законик, ако посебним законом није другачије прописано (Кривични законик Републике Српске 2017: 64/17). Поред тога, Закон о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске прописује ограничења употребе средстава силе, тако што се у Члану 48. став 1. наводи да, према дјечи [...] може се употрежити физичка снага под условима прописаним овим законом, а друга средства силе само ако та лица директно угрожавају живот полицијског службеника, других лица или свој живот. Такође, у Члану 50. став 2, прописано је ограничење употребе ватреног оружја према лицима, где се наводи да: „употреба ватреног оружја није дозвољена према малолетнику, осим ако је то једини начин одбране од директног напада или опасности по живот.“ (Закон о полицији и унутрашњим пословима 2016: 57/16)

Законска решења се разликују у другим државама, а нека су под утицајем ОУН, тако да, малолетничко кривично законодавство одликује велика неуједначеност, како на нормативном плану, тако и на пољу примене и извршења кривичних санкција према малолетницима. Казна малолетничког затвора, као једина врста казне која се може изрећи овој категорији

учинилаца кривичних дела, различито је регулисана у кривичном законодавству појединих држава. (Бановић-Јоксић 2012: 45)

Са становишта афирмације принципа индивидуализације, критикују се решења у појединим законодавствима о обавезном кажњавању малолетника када се приликом извршења стекну одређени услови, или када малолетник изврши одређена кривична дела. Таква је, на пример, пракса у САД ако је дело извршено уз употребу ватреног оружја и у Аустралији када малолетник трећи пут изврши одређена кривична дела (*three strikes and you are in*) и друго (*Juvenile justice "The Unwanted Child" of State Responsibilities 1993-2000: 9*).

Ипак, на плану афирмације овога принципа има још много таквих и сличних примера у законодавствима и пракси не само неразвијених земаља, што треба да се озбиљније изучава ради размене искустава. У то нас уверава и извештај посебних органа УН о стању у појединим законодавствима која још увек садрже, или су донедавно предвиђала могућност да се малолетницима изрекну смртна казна, доживотни затвор или друге тешке казне (САД, Бангладеш, Белгија, Кина, Индија, Холандија, Пакистан, и други). (Радуловић 2010: 31)

Сличан поглед на ову врсту кажњавања имамо и у Србији, тако да, у погледу облика кривице, сматра се да је интенција законодавца да се могућност изрицања малолетничког затвора примењује само на случајеве умишљајног извршења кривичног дела. (Радуловић 2010: 151)

2.3. УПОТРЕБА СРЕДСТАВА ПРИНУДЕ

Обавеза обазривог поступања према малолетнику се, већ у Члану 12. Закона о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, наглашава у самој дефиницији појма „лишење слободе“ под којим се подразумева облик затварања или притварања или смјештаја у јавну или приватну затворену институцију наредбом суда, управног или другог органа власти, лица које је млађе од 18 година. У овом смислу, лишењем слободе сматра се и смјештај малолетног учиниоца кривичног дјела у здравствену или социјалну установу. (Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку 2010: 13, 2013: 61)

По правилу ова санкција примарно има едукативну и третманску, а не репресивну функцију, али се још увек у великом броју држава, пре свега због услова у институцијама у којима се извршавају, не може говорити да је репресија искорењен. (Радуловић 2010: 160)

Евиденција органа формалне социјалне контроле не даје потпуну слику постојећег проблема и заснива се само на мишљењу и препорукама. Наиме, у извештајима тужилаштва Босне и Херцеговине образлаже се да, укупном

анализом рада тужилаштва у БиХ нису обрађени подаци везани за кривичне предмете гдје су починиоци позната малољетна лица. Сматрамо да је потребно посебно обрадити ову врсту предмета због евидентног пораста малољетничког криминала последњих годинама (Извештај: www.tuzilastvobih.gov.ba). Са друге стране, евиденција МУП-а Републике Српске даје преглед криминалитета на основу годишњих извештаја организационих јединица и сачињених извештаја у Одјељењу за аналитику Министра унутрашњих послова што такође не одражава стварну ситуацију због тамне бројке криминалитета малолетника (Информација: www.mupvladars.net).

3. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

Процена личности малолетних лица има дугу историју у психологији и криминологији у циљу примене кривичног права. У Републици Српској се није поклањала посебна пажња овом аспекту који је важан фактор не само у примени права, већ и у самом доношењу законски норми. Психолошко истраживање личности малолетника је нарочито значајно ради нових теоријских ставова и одређивања праваца у примени репресивних мера. У овом раду је прикупљени ставови и уверења полицијских службеника који се, као извршни орган, први суочавају са манифестацијама малолетничке делинквенције и криминалитета. Сасвим је сигурно да се анализом резултата емпиријском истраживања добијају резултати од научног значаја, који представљају стручан суд о малолетничкој популацији.

3.1. УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Узорак истраживања сачињавало је 345 испитаника припадника МУП-а Републике Српске. Испитани узорак обухватио је три организационе јединице, и то: припаднике САЈ (Специјалне антитерористичке јединице) – 25 (7.2%), припаднике ЈЗП (Јединице за подршку) – 111 (32,2%) и припаднике из ПУ (полицијских управа) на целокупној територији Републике Српске – 209 (60.6%).

Табела 1. Структура узорка у односу на организациону јединицу МУП-а РС

ОРГАНИЗАЦИОНА ЈЕДИНИЦА	f	%
САЈ	25	7,2
ЈЗП	111	32.2
ПУ	209	60,6
УКУПНО	345	100.0

У погледу старости испитаника обухваћен је узорак старосне доби у распону од 21 до 59 година. Просечна старост износила је 39.13 година.

Из разлога мање заступљености особа женског пола у МУП-у Републике Српске није било могуће уједначавање особа по полу већ је узорак био креиран тако да је обухватио узорак у складу са процентуалном заступљеношћу припадника у односу на пол. У односу на пол целокупан узорак сачињавало је 310 (89.9%) мушкараца и 20 (6,1%) жена, а 15 (4.3%) испитаника се није изјаснило.

Табела 2. Структура узорка у односу на пол припадника МУП-а РС

ПОЛ	f	%
мушки	310	89.9
женски	20	5.8
неизјашњени	15	4.3
УКУПНО	345	100.0

Посматрајући припадност по организационим јединицама, узорак САЈ чинило је 21 (84%) мушкараца и 4 (16%) жена, узорак ЈЗП 96 (86.5%) мушкараца и 15 (13.5%) жена, а узорак из ПУ 193 (92.3%) мушкараца и 16 (7.7%) жена.

Истраживање је реализовано од 26.02.2018. до 05.12.2018. године. Реализовали су га на терену, од стране аутора овог рада, посебно припремљени анкетари – начелници Полицијских управа и командири организационих јединица, на основу одобрења Министра унутрашњих послова Републике Српске.

Истраживање је било неекспериментално, експлоративно, а узорак пригодан. Испитаници из три испитане групе, који су одабрани за ово истраживање, бирани су насумично, у зависности од доступности у тренутку испитивања, а под надзором руководних радника по организационим јединицама.

3.2. ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је захтевало примену, за ту сврху, посебно припремљених инструмената, и то:

Профил индекс емоција – Југословенска ревизија и стандардизација (ПИЕ-ЈРС), аутора Роберта Плучика, за који је стандардизацију извршио Петар Костић 1997. године. Тест је присилног избора и састоји се од 62 ставке у којима су упарене комбинације 12 придева којима се дефинишу особине личности. Резултат тестирања изражава се кружним профилем

изражености 8 емоционалних димензија личности (инкорпорација, заштита, оријентација, лишеност, одбацавање, агресија, истраживање, репродукција) и постигнућем на БИАС скали и њиховим међусобним односом.

Упитник за процену интезитета става о наоружаним малолетним лицима, састављен за потребе истраживања. Састоји се од 6 ставки издвојених на основу прегледа литературе, евиденције органа формалне социјалне контроле а описује ставове и уверења припадника полиције које имају према наоружаним малолетницима, криминалцима и тероризму. Одговори су се изражавали на петостепеној скали Ликертовог типа.

1. Сва наоружана малолетна лица су делинквенти.
2. Сва наоружана малолетна лица су спремна употребити оружје.
3. Несрећно и тешко детињство је мотив за ступање у терористичке организације.
4. Малолетник ће употребити оружје да би се доказао у својој средини.
5. Поједини малолетници имају веће поштовање према криминалцима него према полицији.
6. Малолетници користе оружје да би се поистоветили са узорима из криминалног миљеа.

Упитник за прикупљање основних социо-демографских података, као и за прикупљање информација о добијеној подршци од стране особа из породичног и пословног окружења, састављен за потребе истраживања, садржи 17 питања, која углавном имају понуђене одговоре.

3.3. ВАРИЈАБЛЕ ИСТРАЖИВАЊА

Независне варијабле:

- Организациона јединица МУП-а (категорије: САЈ, ЈЗП, ПУ)
- Пол (категорије: мушки, женски);
- Године старости (испитаници сами уписују податке);
- Верска припадност (испитаници сами уписују податке);
- Место рођења (категорије: село, град, варошица);
- Место становања (категорије: село, град, варошица);
- Образовање (категорије: средња школа, виша школа, висока школа и постдипломско образовање);
- Године радног стажа (категорије: до 5 година, преко 5 година, преко 10 година);
- Брачни статус (категорије: самац, у вези, ожењен, разведен, удовац);
- Број деце (испитаници сами уписују податке);
- Број чланова домаћинства (испитаници сами уписују податке);
- Број браће и сестара (испитаници сами уписују податке);

- Опис односа у породици (категорије: изразито добри, добри, осредњи, лоши и изразито лоши);
 - С ким најчешће разговарају о проблемима (категорије: чланови уже породице, пријатељи надређени, колеге, неко други);
 - Задовољство материјалним стањем породице (категорије: врло незадовољан, прилично незадовољан, није сигуран, задовољан, прилично задовољан);
 - Награде у служби;
 - Казне у служби;
 - Добијање подршке у професионалној каријери (чланови уже породице, колеге, надређени, неко други);
 - Страх од неуспеха приликом обављања професионалних задатака.
- Зависне варијабле:
- Постигнуће на Профил индекс емоција (ПИЕ-ЈРС) чиме се мери 8 емоционалних димензија личности: инкорпорација, заштита, оријентација, лишеност, одбацивање, агресија, истраживање и репродукција.
 - Израженост става према наоружаним малолетним лицима, који описује намеру за употребом оружја.

3.4. СТАТИСТИЧКЕ ТЕХНИКЕ И ОБРАДА ПОДАТАКА

Статистичка обрада сирових података извршена је у IBM SPSS Statistics 22. За потребе описа узорка, који чине три организационе групе МУП-а Републике Српске, припадници САЈ, ЈЗП и ПУ коришћена је дескриптивна статистика.

У циљу екстраховања мањег броја важних латентних компоненти (фактора) из скупа манифестних обележја (тврдњи) које су се односиле на израженост става припадника организационих јединица МУП-а Републике Српске према наоружаним малолетним лицима коришћена је факторска анализа (анализа главних компоненти).

Да би се утврдиле релације, односно повезаности, између емоционалних димензија личности, мерених Профилом индекс емоција (ПИЕ-ЈРС), с једне стране, и изражености става према наоружаним малолетним лицима, са друге стране, рађена је мултипла регресиона анализа. Такође, провераван је и појединачни допринос сваког предиктора регресионој функцији, те су зато рачунати β коефицијенти и коефицијенти линеарне, парцијалне и семипарцијалне корелације.

Да би се добили тестови значајности разлика аритметичких средина на свим социо-демографским варијаблама и варијабли става према наоружаним малолетним лицима, коришћена је једносмерна анализа варијансе (ANOVA).

Посебно конструисаним упитником извршена је процена изражености интезитета става припадника три организационе јединице МУП-а Републике Српске према наоружаним малолетним лицима који се односи на намеру да употребе оружје. Упитник је конструисан на основу доступне стручне литературе и евиденције органа формалне социјалне контроле, а састојао се од 6 ставки. Приликом давања одговора коришћена је петостепена скала Ликертовог типа. Након прикупљања података упитник је подвргнут факторској анализи (анализи главних компоненти). Пре спровођења анализе, процењена је прикладност података за факторску анализу.

Прегледом корелационе матрице откривено је да свих 6 ставки имају коефицијенат вредности виши од 0,3. Вредност Кајзер-Мејер-Оклиновог показатеља је 0,715. Бартлетов тест сферичности је статистички значајан (χ^2 -192.627818, df-15, sig. 0,000). Овакви подаци указују на факторабилност корелационе матрице.

Факторском анализом потврђено је једнофакторско решење којим се објашњава 34,63% варијансе. На испитаном узорку коефицијент поузданости Cronbach-ова α је износио 0.60. Поузданост скорова на ставкама износи од 0.53 до 0.61.

Након потврде једнофакторског решења упитника, циљ је био утврђивање повезаности између варијабли емоционалних димензија личности припадника МУП-а Републике Српске, мерених Профилом индекс емоција (ПИЕ-ЈРС), с једне стране, и варијабле изражености става према наоружаним малолетним лицима, са друге стране, мереним посебно конструисаним упитником.

Табела 3. Коефицијент мултипле корелације, F-тест и његова значајност

Коеф. мулт. корелац.	Коеф. мулт. детермин.	Кориг. коеф. мулт. детермин.	Стандардна г. Пр.	Сума квад.	Степени с.	АС на ква.	F	Знач.
.181	.033	.022	.76446	2.485	1	2.485	6.475	.011
				Регресија				
				Резидуал	131.642	343	.384	
				Укупно	134.127	343		

Предиктор: ОДБАЦИВАЊЕ

Зависна варијабла: Став према наоружаним малолетним лицима

Резултати линеарне регресионе анализе релација између варијабле изражености става према наоружаним малолетним лицима и варијабли емоционалних димензија личности, мерених Профилом индекс емоција (ПИЕ-ЈРС) указују да применом stepwise технике, на узорку припадника МУП-а Републике Српске постоји статистички значајна повезаност.

Добијени коефицијент мултипле корелације је статистички значајан. Резултати су следећи: $R=0.136$; $R^2=0.019$; $R^2_{\text{korig}}=0.016$; $F(1.343)=3,116$; $p<0.011$, што се може видети у табели.

Табела бр. 4. Beta пондери, њихова значајност и линеарне корелације између предикторских и критеријумске варијабле

Мо- дел		Стандар- дизовани коэффици- цијенти	t	Значај- ност	Корелације		
	Варијабле	Beta			Линеарне корелације	Парц. Корелац.	Полупарц. корелације
1	(Constant)		30.763	.000			
	ОДБАЦИВАЊЕ	.136	2.545	.011	.136	.136	.136

Зависна варијабла: Став према наоружаним малолетним лицима

Регресионом анализом добијено је да је од свих предикторских варијабли, само емоционална димензија Одбацивање повезана са варијаблом Став према наоружаним малолетним лицима. Уочава се да са порастом вредности постигнућа на емоционалној димензији – одбацивање расте и вредност варијабле – став према наоружаним малолетним лицима. Овакав резултат указује да припадници МУП-а Републике Српске који имају израженији став према наоружаним малолетним лицима као делинквентима и криминалцима, описује тврдоглавост, малициозност, сарказам, критичност, пасивно-агресивно понашање, као и склоност да одбацују људе и њихове идеје. Такође, тенденциозно или пристрасно просуђују о људима и догађајима, конзервативне и ауторитарне су особе. Користе пројекцију и рационализацију као механизме одбране. Други их виде као непријатеље и злонамерне особе.

Истовремено, припаднике МУП-а који имају ниско постигнуће на овој емоционалној компоненти показују и умерену израженост става о наоружаним малолетним лицима, као делинквентима и криминалцима. За њих би се могло рећи да их одликује недостатак критичности, неодлучност, несамосталност, а често и недостатак борбености и ниска амбициозност.

Неопходно је нагласити да је stepwise техника, којом је дошло до оваког резултата, врло нестабилна од једног узорка до другог. Када се, поред те чињенице, у обзир узме и ниска корелација од 0.136, која је значајна на нивоу од 0.011, ови резултати би се морали узети са великом опрезношћу, тј. не би се смели, без дубље провере, уопштавати и на неке друге узорке.

Једносмерном анализом варијансе (ANOVA) проверили смо тестове значајности разлика аритметичких средина на свим социо-демографским варијаблама и варијабли става према наоружаним малолетним лицима.

Добијени резултати показују да на узорку припадника МУП-а Републике Српске постоји статистички значајна разлика аритметичких средина на варијабли изражености става према наоружаним малолетним лицима у односу на следеће варијабле: верска припадност, место становања, године радног стажа и кажњавање због неуспеха у служби. Такође, резултати показују да се припадници МУП-а Републике Српске не разликују у изражености става према наоружаним малолетним лицима у односу на припадност организационој јединици.

Приликом анализе постигнућа на варијабли изражености става према наоружаним малолетним лицима у односу на верску припадност добијене су статистички значајне разлике аритметичких средина које указују да су испитаници Православне вероисповести израженији у Ставу према наоружаним малолетним лицима, као делинквентима и криминалцима, у односу на припаднике исламске вероисповести.

Табела 5. Аритметичке средине, стандардне девијације, F-тест и његова значајност на варијабли Став према наоружаним малолетним лицима у односу на верску припадност

ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ	Став према наоружаним малолетним лицима	
	АС	СД
Православље	3.4245	.03397
Ислам	2.9603	.18506
F-test = 11.186; df = 1; p = .001		

Разлике у изражености става према наоружаним малолетним лицима постоје такође и у односу на место становања припадника МУП-а РС. Припадници који живе у граду имају најизраженији став о наоружаним малолетним лицима као делинквентима и криминалцима, док припадници који живе у селу најумеренијег су става.

Табела 6. Аритметичке средине, стандардне девијације, F-тест и његова значајност на варијабли Став према наоружаним малолетним лицима у односу на место становања

МЕСТО СТАНОВАЊА	Став према наоружаним малолетним лицима	
	АС	Д
село	3.2392	.67673
град	3.4403	.58012
варошица	3.5526	.79165
F-test = 3.907; df = 2; p = .021		

Разлике у изражености става према наоружаним малолетним лицима постоје и у односу на године радног стажа. Припадници који имају између 6 и 10 година радног стажа имају најизраженији став према наоружаним малолетним лицима, иза којих су по постигнућу припадници који имају до 5 година радног стажа. Припадници који су у радном односу преко 10 година су умерени у свом ставу у односу на остале две групе.

Табела 7. Аритметичке средине, стандардне девијације, F-тест и његова значајност на варијабли Став према наоружаним малолетним лицима у односу на радни стаж

ГОДИНЕ РАДНОГ СТАЖА	Став према наоружаним малолетним лицима	
	АС	СД
до 5 година	3.5101	.56529
од 6 до 10 година	3.6207	.53247
преко 10 година	3.3348	.64236
F-test = 4.183; df = 2; p = .016		

Припадници МУП-а Републике Српске који су били кажњавани за постигнути неуспех у служби се такође разликују у изражености става према наоружаним малолетним лицима, тако што су значајно умеренијег става у односу на припаднике који нису кажњавани.

Табела 8. Аритметичке средине, стандардне девијације, F-тест и његова значајност на варијабли став према наоружаним малолетним лицима у односу на кажњавање за неуспех у служби

КАЖЊАВАЊЕ ЗА НЕУСПЕХ У СЛУЖБИ	Став према наоружаним малолетним лицима	
	АС	СД
да	3,1162	,66469
не	3,4259	,61370
F-test = 7.441; df = 1; p = .007		

3.5 РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА ПСИХОЛОШКОГ САВЕТОВАЛИШТА ЗА МЛАДЕ УНИВЕРЗИТЕТА У БИЈЕЉИНИ

У истраживању спроведеном у фебруару 2014. године, на узорку средњошколаца у Бијељини, добијени су резултати који говоре о менталном здрављу младих и њиховим актуелним проблемима и потребама. У истраживању је учествовало укупно 1032 испитаника из четири различите школе (гимназије, економске, техничке и медицинске и пољопривредне школе).

Испитаници су имали пребивалиште подједнако у градској (49%) и сеоској средини (44%), са предношћу женског пола (57%) над мушким (43%). Циљ истраживања је био испитивање психолошких проблема, као и различитих аспеката менталног здравља младих Бијељине (анксиозност, агресивност, опште задовољство животом, глобално самопоштовање).

Резултатни испираживања по скалама:

Бекова скала анксиозности показује изражену скалу анксиозности код више од $\frac{3}{4}$ узорка, а као висок степен анксиозности код више од $\frac{1}{4}$ испитаника.

Скала агресивности мери ниво агресивности од минималних 29. до максималних 145 поена. Такође, ова скала мери четири различите врсте агресивности: физичке агресивности (ФА), вербалне агресивности (ВА), беса (Б) и непријатељства (Н). Резултати показују да је измерена агресивност умерена и донекле изједначена по школама, осим у Техничкој школи, што се може повезати са већим бројем мушкараца у односу на остале школе.

Скала самопоштовања показује релативно висок ниво самопоштовања, а резултати су прилично изједначени по школама.

Скала задовољства животом је показала да је задовољство животом умерено.

4. ПРЕДЛОГ ПОТРЕБНИХ РЕПРЕСИВНИХ МЕРА (DE LEGE FERENDA)

У Републици Српској је заступљен заштитнички однос приликом примене репресивних мера према малолетницима. Исто тако, слична законска решења постоје у већини савремених правних система, нарочито европских. Међутим, бројни су примери да се тај начин поступања према малолетницима све више мења, а на то су утицале појаве нових безбедносних изазова и нових типова криминала. Као такви, имали су велики утицај на малолетничку популацију која није остала имуна на „савремене болести“ које носе ове друштвене тенденције.

У Члану 28. Став 1. Закона о полицији и унутрашњим пословима Републике Српске наведено је: „полицијски службеник примењује полицијска овлашћења према властитој процјени у складу са законом, као и на основу законите наредбе надређеног полицијског службеника или надлежног органа.“ (Закон о полицији и унутрашњим пословима 2016)

Узимајући у обзир ово законско решење, извршено је емпиријско истраживање као да би се пре свега, „питала струка“ како она гледа на постојећа законска решења, јер управо полиција непосредно примењује оно што је наведено у правним прописима. Интезитет става полицијских службеника без

сумње показује, да малолетници у Републици Српској нису само „несташна деца“, него поседују карактерне особине на основу којих могу чинити тешка кривична дела. Даље, у истраживањима преузетим од стручњака из области психологије, налазимо појачану агресивност малолетника.

Слично томе, имамо ставове криминолога који тврде да, међу најзначајније патолошке црте карактера спада агресивност. У теоријском смислу агресивност је интерперсонална склоност насртљивости, тенденција да се силом или другим облицима физичке и психичке принуде решавају конфликти с другима или са собом (аутоагресија). (Бошковић-Марковић 2015: 95)

Да би се решио проблем малолетничке делинквенције и криминалитета, потребно је кренути са превентивним мерама у школским установама, конкретно, „својим односом према ученицима и остваривањем различитих улога у васпитно-образовном процесу, наставници имају могућност, прилику и обавезу да делују превентивно како у односу на одељење тако и у односу на поједине ученике.“ (Шаљић 2017: 95) Исти аутор даље објашњава да превенција антисоцијалног понашања ученика треба, као и целокупан васпитно-образовни рад, регулисана законским документима, законским одредбама и решењима, а затим и њиховом разрадом у подзаконским документима којима се прописују мере којима ће се остваривати превентивна функција школе. Њима се постављају темељи и дефинише правац њеног превентивног деловања. Осим законске основе, важно је да се у програмским документима школе којима се планира и на основу којих се остварује васпитно-образовни рад дефинишу мере и активности које ће се реализовати у циљу превенције различитих облика антисоцијалног понашања ученика. (Шаљић 2017: 137)

Сузбијање криминалитета малолетника је систематски, организован, плански и координиран напор разних органа, установа и служби у чијем је дјелокругу надлежност и рад са малолетницима, усмјерен на спречавање и сузбијање тих појава и у том правцу се требају залагати институције на свим нивоима друштвене заједнице. (Извештај: www.tuzilastvobih.gov.ba)

Плант, још пре скоро једног века је истакао: „били ми спремни да то признамо, или не, већина дечака делинквената врло тачно одражава оно што су научили живећи у својим заједницама. Ако желимо да имамо мање делинквената, или ако желимо да изменимо начин живота оних који су већ делинквенти, мора се пронаћи начин да се измене они аспекти живота заједнице који пружају одговарајући миље за делинквентне каријере јер их санкционишу одобравањем од кога зависи свако друштвено понашање.“ (Плант 1937—према Игњатовић 2002: 139)

Правници на свој начин покушавају да буду педагози и предлажу мере, „избор полицајаца који треба да комуницирају са младима, у различитим криминалистичким модалитетима (са делинквентима или жртвама кривичних дела),

треба да буде веома пажљив, тако да се на такве задатке упућују такве особе чији психолошки профил одговара раду са омладином и који су довољно смирени и тактични да све своје дужности обаве на најефикаснији могући начин и који при том неће доћи у искушење да се у односу на децу или малолетнике – делинквенте понашају сувише грубо, те их тиме непотребно психички трауматизовати, или касније изложити стигматизацији, нити ће деловати тако да секундарно виктимизирају жртве кривичних дела, које спадају у младу популацију.“ (Шкулић–Стевановић 1999: 132)

У вези с тим, психолози постављају питање: Ако није разумно ни праведно кажњавати све младе, постоји ли економичан начин да се препозна 3.5-постотни делинквентни део наше омладинске популације? (Момировић-Костић-Хошек 2007: 6)

Једно је извесно, уколико се младом човеку не одржи успешно ритмичко смењивање прогресије са регресијом, оног општељудски конзервативног са стваралачки револуционарним, као и правилно смењивање обима свести са општом тежњом ка проширењу њеног укупног обима, што ће рећи са лаганом прогресијом његовог сазревања, унутрашња тензија у младом човеку незадрживо расте, са императивним захтевом да се све више заоштравани унутрашњи конфликт на било који начин разреши. (Јеротић 2006: 96-97)

Нема сумње да право мора да прати настанак нових друштвених околности и да правне норме буду усклађене са њима. Друштвене околности су се промениле и полиција се све више у својим редовним пословима суочава са малолетницима који врше кривична дела. Због тога, полиција све чешће примењује репресивне мера према њима. Репресивне мере полиције, имају не само ефекат у непосредном обуздавању криминалитета, оне исто тако имају превентивну функцију, посебно када се ради малолетницима. Јасно је да и даље треба оставити „слободу процењивања“ полицијским службеницима у њиховим поступцима према малолетним лицима, али у неке ситуације, посебно када се ради о употреби оружја треба посебно уврстити у законске одредбе. Без обзира на незрелост малолетних лица, ако представљају озбиљну претњу, треба их посматрати као и сваког другог криминалца, јер они у том тренутку то и представљају.

ЗАКЉУЧАК

Суочавање са актуелним проблемима у друштву, посебно проблемима младих, обавеза је шире друштвене заједнице. Полиција ступа на сцену, чини се, када је проблем у завршном стадијуму, односно када већ долази до извршења кривичног дела. У овом раду, након теоријског истраживања, а посебно емпиријског, долази се до закључка да на основу присутности

ставова и уверења припадника полиције МУП-а Републике Српске, а које можемо сматрати релевантном чињеницом због природе њихове професије, малолетничку делинквенцију и криминалитет, са сигурношћу можемо да дефинишемо као посебан облик угрожавања безбедности. Такође, распрострањеност ставова полицијских службеника је важна због сагледавања потребе за потврдом постојећих правних прописа у овој области или предлога нових. Првенствено, на то указују резултати добијени у предмету истраживања „Примена репресивних мера полиције према малолетницима у Републици Српској“. Према томе, хипотеза постављена у овом раду која гласи: уколико малолетници показују већу агресивност у свакодневном понашању, утолико је реакција органа формалне социјалне контроле потребнија, је у потпуности потврђена. Исто тако, остварен је научни значај овог рада, односно, доказано је да постоји потреба за озбиљнијом реакцијом органа формалне социјалне контроле на све учесталије манифестације малолетничке делинквенције. Јасно је, да су нови правни прописи полазна основа за решавање овог нарастајућег друштвеног проблема и све већег безбедносног изазова. Ипак, овом проблему не треба приступати само репресивним мерама, већ и акцијом целокупног друштва, јер обуздавањем и сузбијањем малолетничке делинквенције, спречавају се и други видови криминалитета.

ЛИТЕРАТУРА

- Бановић–Јоксић 2012: Б. Бановић–И. Јоксић. Малолетнички затвор у законодавству и пракси. Београд: Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- Божић 2003: М. Божић. Искуства у раду са малим групама. Ваљево: Министарство правде Републике Србије, Управа са извршење заводских санкција.
- Бошковић 1995: М. Бошковић. Криминологија и социјална патологија, друштво-злочин, страст и болест. Нови Сад: Матица српска.
- Бошковић–Марковић 2015: М. Бошковић–М. Марковић. Криминологија са елементима виктимологије. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду.
- Игњатовић 2011: Ђ. Игњатовић. Криминологија. Београд: Досије студио.
- Јеротић 2006: В. Јеротић. Личност наркомана. Београд: Арс Либри.
- Момировић–Костић–Хошек 2007: К. Момировић–П. Костић–А. Хошек. Танатос-нагон смрти. Београд: Центар за примењену психологију.
- Николић 2007: Д. Николић. Болести зависности пушење, алкохолизам и наркоманија. Београд: Народна књига Алфа.
- Радуловић 2010: Љ. Радуловић. Малолетничко кривично право. Београд: Правни факултет, Универзитета у Београду.
- Шаљић 2017: З. Шаљић. Превенција антисоцијалног понашања ученика. Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду.
- Шкулић–Стевановић 1999: М. Шкулић–И. Стевановић. Малолетни делинквенти у Србији, нека питања материјалног, процесног и извршног права. Београд: Југословенски центар за права детета.

- Juvenile justice “The Unwanted Child“ of State Responsibilities, An Analysis And Comentary on issues of Juvenile Justice in Concluding Observations of UN Committee on the Right of Child 1993-2000, International Network on Juvenile Justice, 9.
- Плант 1937: S.J. Plant. Personality and Cultural Pattern. New York. Према (Ђ. Игњатовић 2002: 139. Криминолошко наслеђе, Практикум из криминологије. Београд: Полицијска академија).
- Извештај тужилаштва Босне и Херцеговине за 2016, www.tuzilastvobih.gov.ba
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку, “Сл. Гласник Републике Српске”, Број: 13/2010 и 61/2013.
- Информација о стању безбједности у Републици Српској за период јануар – децембар 2015. године, доступно на: www.mupvladars.net
- Видети шире, Информација о стању безбједности у Републици Српској у периоду јануар-јун 2018. године, доступно на: www.mupvladars.net
- Кривични законик Републике Српске, “Службени гласник Републике Српске”, Број: 64/17, Бања Лука, 2017.
- Закон о полицији и унутрашњим пословима, “Службени гласник Републике Српске“, Број: 57/16, Бања Лука, 2016.

Anatolij S. MILOVANOVIĆ

THE APPLICATION OF REPRESSIVE MEASUREMENTS
TOWARD JUVENILES IN REPUBLIKA SRPSKA

SUMMARY

The main problem of research in this paper is the aggressiveness of juveniles in Republika Srpska and the reaction of social subjects to such behaviour. The research problem is very actual and scientifically and socially justified, as indicated by numerous data from the records of the bodies of formal social control, as well as the results of an empirical research conducted on this topic. Starting from this, the main subject of research in this paper is the application of repressive measures of the police against juveniles in Republika Srpska. The aim of the research in this paper is the description, classification and scientific explanation of repressive measures applied by the police against the aggressive juveniles. The description, classification and scientific explanation are based on the results of psychological research carried out among members of the police and juveniles of secondary school age in Republika Srpska. The results of the survey showed an increased aggressiveness of juveniles in Republika Srpska, which requires the undertaking of adequate criminal justice instruments and sanctions. The results of the research have confirmed unambiguously that the greater aggressiveness in daily behaviour of juveniles is, the more necessary the reaction of the bodies of formal social control is. The scientific significance of this paper consists of examining the need for a social reaction to the mental health problems of the juvenile

Key words: Aggression, anxiety, repressive measures, criminal law instruments, juveniles, delinquency, police.